

עַה נַתְנָה הַהֶעֱפֵלָה

מוֹת שְׂאוֹל אֲבִיגוֹר

שיג מאת השליטים רשות ליגאלית או ליגאלית-למחצה, לעלות לארצם. אפיוודה כזאת היתה (מבחינה היסטורית) גם כל העליה ה"סרטיפיק" טית" בתקופת הכיבוש הבריטי. יותר מזאת, רק בכוח לחצו המתמיד של זרם ההעפלה, ולעתים בכוח המחץ שלו — הושגו מפעם לפעם אותם הויתורים והנסיגות מצד השליטים הזרים, שאיפ־שרו את הכניסה הליגאלית למולדת.

לנהר זורם נמשלה ההעפלה היהודית. אם נס־תם האפיק, ופרץ הנהר בערוץ או בערוצים אחרים. פעמים שטף בורם אדיר אחד, פעמים נתפצל לזרמים וזרמי זרמים, תקופות — בזרמים גלויים לעין, תקופות — בזרמים סמויים תת־קרקעיים, תקופות — גם כך וגם אחרת. פעמים נפסק הזרם ואולם רק לזמן־מה, עד שלחץ המים הנקויים יפרוץ לו מחדש את דרכו הישנה או החדשה.

הִיְסוּד — בְּצֻרִים הַפְּנִימִיִּים

היסוד העמוק ביותר של ההעפלה הוא, היותה נעוצה בעיקרה בצרכים הפנימיים — בחוקים הפנימיים של ההווה היהודית. הנסיבות החיצוניות עלולות רק לסייע או לעכב. ההעפלה היא אולי אחת ההוכחות הניצחות, שחוקים פנימיים כאלה אכן קיימים — אם למרות כל הכוחות הקמים עליה במשך אלפי שנים, חיה היא וקיימת ומנצחת לעינינו ההעפלה היהודית.

הכרת היסוד של המעפיל היהודי היא זכותו הבלתי מעורערת לעלות למוולדתו, זכות שאינה טעונה שום אישור ושום הסכמה משום גורם זר, מדיני או בין־לאומי. המעפיל רואה כל גורם מונע ומעכב כבלתי חוקי, כגורה של גויים, או כמעשה בגידה והכשלה של מרשע־הברית". אין לה להעפלה שום מניעים יסודיים אחרים

ההיסטוריה של ההעפלה הגיעה, במובן מסוים, לחתימתה עם יסוד מדינת ישראל במחצית מאי 1948, ועם עלייתם של אחרוני העצורים בקפריסין לרצוף הנמל בחיפה (בסוף ינואר 1949). והגיע אולי הזמן לנסיגה, להקיא ולסכם את תהליך ההעפלה מכל בחינותיו.

אין כוונתי ואין ביכולתי להקיא ולמצות את כל המסכת הכבירה הזאת. כוונתי רק להעיר מספר הערות על מקומה של ההעפלה במלחמת הירונוג.

לא במקרה אמרתי שרק במובן מסוים הגיעה ההעפלה לסיומה. כי שנים הם המכשולים היסודיים שההעפלה נועדה להתגבר עליהם: א. איסור הכניסה אל הארץ; ב. איסור היציאה החפשית מארצות הגולה וההגבלות והאיסורים על דרכי המסע לארץ. ואם המכשול הראשון הוסר עם סילוקו של השלטון הזר והאויב מן הארץ ועם יסודה של עצמאותנו המדינית — הנה טרם הוסר המכשול השני לגבי ארצות ערב והאיסלאם ולגבי מדינות אירופיות שונות. ומי יודע מתי יוסר. וכל זמן שלא יוסר המכשול השני, עדיין לא סיים מפעל ההעפלה את תפקידו, ועוד נתכנו לו עלילות, אם בשטח המאבק המדיני ואם בשטח המאבק הישיר, בדרך ההעפלה במובנה הטכני הפשוט של המלה. כמובן, בתנאים חדשים, כשלימינה ניצבת מדינת ישראל העצמאית, עם כל היכולת הגלומה בדבר.

ההעפלה והעליה

אם יבוא יום וההיסטוריון יסקור את שתי הפרשיות האלה, אין זה מן הנמנע כלל שיבוא לכלל מסקנה, כי במשך כל ימי גלותנו ושלטון הזרים בארצנו, היתה ההעפלה דרך־המלך של הנהירה היהודית ארצה, ורק בתקופות מסוֹרות (בהפסקות אפיוודות), הצליחו היהודים לה-

מחוץ לכמיהה היהודית לארץ, לכוחה המושך של המולדת וכוחה הדוחה של הגולה.

כשאני חושב לפרקים מדוע עוררה ההעפלה את חמתם של האנגלים כאשר עוררה; מדוע בעצם ריכזו אמצעים וכוחות כה עצומים למלחמה נגדה — הנני סבור כי חשו (ו"בצדק") שבפעולה הצנועה ו"הצמחונית" הזאת, נעוץ המרד היהודי העמוק ביותר נגד תלותנו במשטר זה, נעוצה התגרות ישירה ובלתי נרתעת בחוקי השליטים הזרים, נעוצה התקלסות בסמכותם ובגזרותיהם, והוכחה ניצחת שהיהודים — אכן — אחת החליטו ליטול גורלם בידי עצמם.

זוהי אולי הסיבה שאפילו "ידידים" מסוג מסוים "יצאו מכליהם" — לא יכלו "לעכל" את התנועה המרגיזה, המתגרה והבלתי נרתעת הזאת.

תנועה, שאין להתגבר עליה בשום הטפת "מוסר", שידולים ופיתויים, בשום הבטחות טובות לעתיד לבוא, בשום איומים ובשום אמצעי לחץ ומלחמה פיסית. תנועה שלאחר כל מכה שמנחיתים עליה וכל מפלה שמנחילים לה, היא מרימה שוב את ראשה וממשיכה.

ואין זאת אימרת, שההעפלה לא מצאה לה ידידים נאמנים בקרב אומות העולם; אדרבא — דוקא אופיה המיוחד קנה לה ידידים ותומכים נלהבים ונאמנים, גלויים ונסתרים בחוגים שונים, כמעט בכל הארצות שבהן פעלה; ידידים שעמדו לה בזמנים רעים עד מאד; ידידים, שפילי סו לה דרכים וקשרו קשרים מועילים, וחיו בכל מהותם את חייה. אותם מצאה ההעפלה בקרב שוחרי החירות האמיתיים שבכל האומות.

ההעפלה — חלק מהמערכה על חירותנו

ההעפלה היהודית היא אחת הצורות העיקריות והמקוריות ביותר של המערכה על חירותנו; צורה שכמעט אין משלה בתנועות החירות של עמים אחרים. ואם גם בתקופה האחרונה הפכה החזית הצבאית לחזיתנו העיקרית, הנה הוסיפה ההעפלה לתת את חלקה החשוב למערכה הכללית, אם בשטח העליה ואם גם בשטחים אחרים.

כידוע, ניסה משרד החוץ של בויין לתאר את ההעפלה כענין מלאכותי, מעשה ידיהם של קבוצת "ציונים קיצוניים" "חסרי מצפון". אין סילוף גדול מזה של חזיון ההעפלה ואין סימן מובהק יותר לטמטומו של בעל התפיסה הנ"ל, שלאחר כל הנסיון שנתנסה לא הבין כלשהו בחזיון של-פניו.

ההעפלה היתה תמיד, ביסודו של דבר, פרי המצוקה הלאומית, ההכרח הלאומי, הרצון הקיבוצי והיזמה הקיבוצית. פעילי ההעפלה (ברובם המכריע אנשי השכבה החלוצית שבארץ ואנשי הגנה) — לא היו כי אם דוחפים, מארגנים, ואם לדייק "מילדים" (לפרקים, מותר אולי להודות — מעט בים), המפעל עצמו נישא על גבי המונים. וברגע מבחן רציניים נתגלה המפעל בכל גילוי הגבורה הקיבוצית, במובנה העמוק והכולל של המלה. כזה היה המעמד בלה-ספציה (בשביתת הרעב הממושכת של 1014 גבר ואשה); כזו היתה עמידתם של המוני המפעילים בקפריסין בשנות מעצרים; כזו היתה הנכונות שגילו המוני היהודים להוסיף ולהפעיל אחר מעצרי המפעילים בארץ, אחרי אסון "פטריה", אחרי הגרוש למאוריציוס, אחרי הגרושים לקפריסין ואחרי גרושם של אנשי "יציאת אירופה" להמבורג.

מפעלה של ארץ-ישראל החלוצית

מפעל ההעפלה בתקופתו האחרונה, עם שהיה זה מפעל של המונים הפרצים ומבקשים הצלה, אירגן וכוון בהלקו המכריע ע"י כוחם המאוחד של אנשי המפעל החלוצי בארץ ושל אנשי ההגנה. זהו אולי מפעל ההצלה הגדול הראשון שאורגן ע"י ארץ-ישראל החדשה, החלוצית. זו הפעם הראשונה בתולדותינו יכלה ארץ-ישראל להושיט

יד להצלה — ולו הצלה פורתה. לא היה זה מפעל של מפלגה או כיתה, בשם המפורש של ארץ-ישראל החלוצית המאוחדת ובשם המפורש של ההגנה — כיונו השליחים את זרמי "הבריחה" ו"ההעפלה", וכוחם של השליחים בציבור המעפילים שאותו שירתו — עלה והתבצר במידה שנשארו נאמנים לאחדות מפעלם החלוצי וההגנתי.

שני דורות של ההגנה שיתפו פעולה במפעל ההעפלה: מצד אחד הדור הקשיש של מניחי יסודות ההגנה ואנשי יחידות הצבאיות במלחמת העולם השנייה, ומהצד השני הדור הצעיר של ההגנה, אנשי הפלמ"ח, הימאים והאלחוטאים. ושני הדורות השלימו אחד את רעהו, בתוך המפעל החי. לא תמיד היתה הפעולה המשותפת קלה והרמונית, אך, בסופו של דבר, נתן כל דור את חלקו במפעל הכללי. הדור הצעיר של אנשי ההגנה, זה שנשא על כתפיו במידה מכרעת את עומס מלחמת חירותנו בשנה האחרונה, זה שהרבה לשלם את המחיר האחרון — הוא שנתגלה גם בכל יכולתו במפעל ההעפלה והבריחה, ולא רק ביכולתו "המקצועית", בכשרון התחבולה וההסתגלות, כי אם גם ב"כשרון" העיקרי להבין לרוח המעפילים שאותם שירת, להתמוג אתם למחנה אחד ולשרת אותם באהבה ואמונה. ואל נשכח, שבחלקו הגדול היה הדור הצעיר מורכב מילידי הארץ, שחסר להם בתחילת עבודתם גם הגשר ההכרחי להמוני העולים — הגשר של ידיעת האדיש.

המפעל קירב רחוקים

אך ערכו של המפעל נתגלה גם בכך, שגרר וצנף עשרות ומאות מבין הדור הצעיר בארצות המערב והארצות האנגלו-סכסיות, מהם צעירים שהיו רחוקים מכל נגיעה לציונות. ספק רב אם מפעל אחר יכול היה לצרפם למחנה הציוני המגשיש; אגב מפעל ההעפלה והבריחה התקרבו ואח"כ נתנו את חלקם הנכבד במלחמת צבא ההגנה לישראל.

כברוב המפעלים ההיסטוריים, לא ידעו המתחילים במפעל ההעפלה את כל התכנים הגנוזים בו ואת כל האפשרויות הגלומות בתוכו. רק בתוך הפעולה עצמה צמחו כנפים למפעל ונוכחו

ההתחלות היו צנועות

ההתחלות היו צנועות ומצומצמות, כמעט מגור-כחות, ועוררו בלב פיקחים ונבונים — גם בקרב התנועה הציונית — רק מגוד-ראש ואולי רח-מים למטורפים המשקיעים עצמם בענין שאין לו כל תכלית. ורק בתוך הפעולה החיה גילו העור-שים, שדוחפים הם קרוץ-רכבת הנתון על פסי הברזל של ההיסטוריה היהודית, וכי התכניות-החלומות על ממדי העפלה גדולים אינן רק ניי-תנות להגשמה, כי אם הן מחויבות הגשמה. הקטנות היו פתח הכרחי לגדולות, ורק ממדים הגדולים הם ששיוו להעפלה את ערכה בעליה, בהצלה ובלחץ המדיני. רק הכמות הפכה לאיכות.

לדעת העושים בו, שלא בשביל צדדי הם דור-כים, כי אם סוללים הם — בכוח המעשה המהפכי-ני — מסילה רחבה לעליה רבתי. לא עלה בדעתם של המתחילים, שיתכן להגיע בהעפלה לממדים שהגיעו, לאפשרויות שגילו, לתחבולות שלמדו לחבל, למכשולים שלמדו לגבור עליהם. רק בתוך הפעולה עצמה למדו העושים, שלא להיוואש לעור-לם בפני שום צירוף של מכשולים וגם כשדומה היה שכלו כל הקצים ונסתתמו כל אפשרויות הפעולה, לא לחדול כי אם להוסיף ולפעול ולע-מול ולחתור ולבקש דרכים. ואז, יש אשר פתחי אפשרויות היו נפתחים לפרקים במקומות שלא פללו, ולדברים „בלתי אפשריים“ הפכו למצי-אות.

בימים המרים של מלחמת השלטון בנו, היתה ההעפלה אחד המנופים העיקריים להחזיק את הרוח הציונית במחנות-הנידחים באירופה וביהדות העולם — אלמלא היא מי יודע אם לא היו נופלים ברוחם ומתפזרים פיזור פיסוי והופכים לאבק-אדם מבחינה לאומית ואנושית. באותה התקופה השחורה היתה ההעפלה מחזקת בת-מידות את רוחו של הישוב במאבקו.

ההיה ערך לדבר?

ההיה להעפלה ערך גם מבחינת העליה? ההרהרתה למעשה את מספר העולים? דין ודברים ארוך התנהל בענין זה בציבוריות ובעתונות הציונית והיהודית. המספרים הבאים יענו את תשובתם הברורה. אך כבר אמרתי לעיל שאין זו רק שאלה מספרית של כך וכך רבבות, שעלו בדרך ההעפלה ואחרת לא היו מגיעים ארצה. ברור לגמרי, שאלמלא לחץ-ההעפלה לא היו נפתחות לפנינו גם אותן האפשרויות הליגאליות שנפתחו. ומי שיעיין בתולדות ההעפלה יראה זאת עין בעין.

ואשר לשלטון, לא היתה תפארתו במלחמתו בהעפלה. ככל נפתולינו אתו נאלץ לסגת צעד אחרי צעד לאחר כל התקפה שניסה להתקיף. אולי לא היה בכך משום נצחון להעפלה, אבל היה בכך משום נסיגה מתמדת לשלטון ועלילה מעשית ומוסרית, לרוב גילויה לעולם.

הנה הכריז הספר הלבן (מאי 1939) שבתום 75,000 הסרטיפיקטים שהוקצבו ע"י הספר הלבן לא יוסיפו יהודים לעלות, אלא בהסכמתם של הערבים — והמשלה נאלצה להתיר עליה של 1500 נפש לחודש גם לאחר תום המכסה הנ"ל. לגבי מגורשי מאוריציוס היתה הודעה מפורשת, שאלה "ישולחו למושבה בריטית... ובסוף המלחמה יוחלט להיכן ישלחו... אך אין בדעת המשלה שיבואו לארצנו... וסופם של מגורשי מאוריציוס, שלאחר סבל אין קץ וקרבת הגיעו ארצה.

באוגוסט 1946 החליטה המשלה להכות מכת-מות את ההעפלה ע"י הגלאת המעפילים לקפריסין, — והמעפילים לא חדלו להעפיל וקפריסין הפכה למחנה-מעבר לארץ.

ביולי 1947 נעשה ע"י בוין הנסיון המטורף

לפעולת המחתרת הזאת, בממדים שעוד ידובר עליהם, נדרשו סכומים עצומים. סבורני, שלא פחות משבעה מיליון לירות גויסו והושקעו במישרים במפעל ההעפלה. החל מ"ולוס" (1934) ועד יסוד המדינה, ובכלל זה גם המפעלים שלא אורגנו על ידי "המוסד לעליה".

שנים רבות חלפו עד שהתנועה הציונית החליטה לקבל על עצמה במישרים את האחריות למפעל. את האמצעים הדרושים גייסה ההעפלה מכל המקורות האפשריים. מאמצעי העולים-המעפילים עצמם, מאמצעי התנועות החלוציות בגורן, מאמצעי הסתדרות העובדים ומוסדותיה, מאמצעי מוסדות-העזר של היהודים בגולה, מאמצעי ההסתדרויות הציוניות בגולה, מנדבנים יהודים וגם לא יהודים שהתעוררו לעזרת המפעל, ומאמצעי ההסתדרות הציונית העולמית.

המניעים הבלתי אמצעיים

רמזתי על המניעים ההיסטוריים היסודיים של ההעפלה. אנסה למנות את המניעים הבלתי אמצעיים. הם היו, כמובן, שונים בתקופות השונות.

א. בראשית ההעפלה ההמונית (1934) היה המניע הבלתי אמצעי — המחנק בתנועות החלוציות ההמוניות, בעיקר בפולין; התנועה, שמנתה עם הסתדרויות הנוער החלוציות מאות אלפי פנים, נחנקה במסגרת המצומצמת של העליה הליגלית ונאלצה לבקש שבילי עליה נוספים ופרצה בדרך ההעפלה.

ב. בימי גבור הרדיפות של היטלר לפני מלחמת העולם, היתה ההעפלה — דרך הצלה ומפלט, לפרט ולכלל.

ג. לאחר שנכנס לתקפו הספר הלבן (1939) הפכה ההעפלה (נוסף לשאר תפקידיה), להיות אחת מדרכי מלחמתנו המדינית נגד משטר הדיכוי ובעד עצמאותנו; אחת הדרכים המכוונות ביותר — המובנות ביותר לעם ולעולם, המוחצות ביותר. נושאת דגל אי-הכניעה לשלטון המדכא.

ד. בימי מלחמת העולם הפכה ההעפלה לדרך העיקרית של הצלה, לאחר שנצטמקו עד מאד אפשרויות העליה הליגאלית.

ה. עם תום המלחמה היתה ההעפלה לדרך העליה העיקרית, כמעט היחידה, וכך עד פתיחת שערי הארץ עם יסוד המדינה.

נות המעצר בקפריסין „עברו“ כ-52.000 נפש),
 מהם :
 עד פרוץ מלחמת העולם 1.9.1939 כ-10.000 נפש
 בימי מלחמת העולם עד סיומה
 מאי 1945) כ-20.000 “
 מסיום המלחמה עד יסוד המדינה
 (מאי 1948) כ-85.000 “
 ובסה”כ 115.000 “
 מכלל המעפילים נשלחו ע”י
 „המוסד לעליה“ כ-105.000 “
 ע”י סוכנים פרטיים וארגונים
 רביזיוניסטיים כ-10.000 “
 סה”כ 115.000 “

למעשה, חדלו הארגונים הרביזיוניסטיים וה-
 סוכנים הפרטיים לשמש גורם בעל ערך בהעפלה
 החל משנת 1942—1943. מאז ועד יסוד המדינה
 נשלחה על ידם רק הספינה „בן-הכט“ ולאחר
 יסוד המדינה הספינה „אלטלינה“.

להחזיר את עולי „יציאת אירופה תש”ז“ לחופי
 צרפת ואח”כ, כשמיאנו לרדת שם, הופנו לחוף
 המבורג. אך גם המעשה הזה — האכזרי והאוילי
 — לא הפסיק את זרם ההעפלה שהוסיפה לזרום
 ובין לא העיז לחזור על פרשת „יציאת אירופה
 תש”ז“ — שהנחילה לו מפלה פומבית וקלון.
 דומני, כי לא אטעה אם אומר, שבמפעל ההע-
 פלה היתה כל מהלומה שניחתה עליו — הופכת
 שלב להתקדמות נוספת.

קצת נתונים מספריים

עכשיו נתונים מספריים אחדים (כל הנתונים
 במספרים עגולים):

מימי „ולוס“ ועד יסוד המדינה הלכו בדרך
 ההעפלה ארצה כ-115.000 עולים מעפילים (כו-
 לל אנשי מאוריציוס, עצורי קפריסין ואנשי „יצי-
 את אירופה“ שגורשו להמבורג; אגב, דרך מח-

המדיניים והצבאיים עם השלטון הבריטי. וגם בשמות אשר ניתנו לספינות המעפילים בלט הרצון לתת מבע לעמוקיה החוויות של כל הלוחמים את מלחמת שיהרורנו בכל השטחים.

ביבשה, בים ובאוויר

הפעולה המסופעת ביבשה ובים דרשה עבודת ארגון כבירה, גם הבנה, וידיעה בשטח התחבורה הימית. מעטות, כמעט אפסיות, היו ידיעותיהם של אנשי ההעפלה בשטח הימי בתחילת עבודתם. אך בתוך העבודה עצמה למדו והשתלמו, ואגב הפעולה הימית המסופעת שנעשתה בתנאי מחתרת חמורים, דירבנו וקידמו את הימאות העברית.

אך ההעפלה לא זרמה רק בדרכים ה"קלאסיות". המוח היהודי לא חדל מחבל תחבולות כדי להערים על ההסגר הבריטי, וכשגבר ההסגר, עד שאי אפשר היה כמעט לפרצו באניות, סללה לה ההעפלה דרכים צדדיות, וכמה שביימים שראשיתם היתה "מצערה" נתגלו אח"כ גם בחשיבותם המספרית. כזאת היתה הדרך הקרויה "עליה ד" (ע"ד); כ-8500 מעפילים חמקו בדרך הזאת ארצה, ממש "מתחת לחוטמם" של הבריטים, בשעה שאלה הסתערו על הספינות האומללות.

מפעל ההעפלה ניסה את כוחו גם בדרך האוויר הקרויה "ע"כ" (עלית-כנף). רק שלושה משלוחי אויר הגיעו ארצה בשלום (שנים מאחת ארצות המזרח ואחד מארץ אירופית, כל אלה בשנת 1947).

אין כל ספק, שאילו היה הכרח להמשיך בהעפלה, היתה גם דרך זו מביאה את פריה. אך גם הנסיון המעט הזה לא אבד לריק.

הסיכון היה כדאי

אויבים וידידים קטרגו על פעילי ההעפלה בגיל הסכנות שהם מטילים לתוכן את המוני המעפילים: סכנות הים, הכלים הרעועים והגדושים למעלה מן המותר, חוסר תנאים סניטריים באניות, סכנות התנגשויות בבריטים וכו', וכו'. ואולם, אם נעשה כיום חשבון צדק, ניוכח לדעת, שלעומת ההשמדה שהושמדו אלה שלא העפילו, שחששו להעפיל, או לא הגיעו להעפלה, —

הרוב המכריע של המעפילים העפיל מאירופה — כ-106,300 נפש; מארצות המזרח — כ-7,500 נפש; מצפון אפריקה — כ-1,200 נפש. בסך הכל — כ-115,000 נפש.

מספרים אלה מעידים, מה מעט עשתה ההעפלה עד עתה להצלת יהודי המזרח — עובדה התובעת תיקון רציני ומהיר.

המעפילים האירופיים היו יוצאי הישובים היהודיים, כמעט של כל ארצות אירופה, והפליגו מנמלי: רומניה, בולגריה, יוון, יוגוסלביה, איטליה, צרפת, בלגיה, הולנד ושוודיה. מכלל המעפילים העפילו בדרך היבשה רק אנשי ארצות המזרח (כ-7,500 נפש), יתרם העפילו בדרך הים — כ-107,500 נפש.

קרוב ל-85,000 נפש מעפילים שלח המוסד לעליה ב-96 כלי שיט שלו.

עד פרוץ המלחמה העולמית 18 כלי שיט בתקופת המלחמה 13 " " מתום המלחמה ועד יסוד המדינה 65 " " סה"כ 96 כלי שיט

למעשה, לקחו חבל במפעל זה כלי שיט רבים יותר. כי נוהגים היו לצרף מעפילים של מספר כלי-שיט בלב-הים.

כלי-השיט היו, כמובן, מגודל שונה. הכלי הקטן ביותר של המוסד לעליה ("פוסידון") הביא לחופי הארץ כ-35 מעפילים. כלי השיט הגדולים ביותר — "קבוץ-גלויות" ו"עצמאות" — נשאו למעלה מ-7,500 מעפילים הכלי. בין כלי השיט שהושטו ע"י סוכנים פרטיים היו גם כלי שיט קטנים.

כמובן, אם נשוה את אשר נעשה בשטח ההעפלה למה שהיה נחוץ, ואולי הכרחי, לעשות מביחינת סכנת ההשמדה — נגיע למסקנות נוגות: דל הוא הסיכום, ובכל אופן לא יהיה מקום לשביעות רצון, אך גם מה שנעשה — בוצע בתמיצית מאמציהם של המוני המעפילים ואנשי ההעפלה מול מכשולים, שנראה היה לפרקים כי אין להתגבר עליהם; ואם גם אין בכך אפילו פחות מחצי נחמה — הרי נזכור שמחוץ לערכה הישיר בעליה והצלה היה להעפלה גם ערך רציני בעידוד רוחם של המונים יהודיים בימי המצוקה וההשמדה האיומים ובשנות נפתולנו

הרי היו קרבנות ההעפלה מצומצמים למדי, גם אם היו קשים ומכאיבים מאוד.

וקרה כאן — במידה עוד יותר מכרעת — בדומה למה שקרה במלחמת ההשמדה של היטלר נגדנו: אלה מבינינו שיצאו לקרב, לא רק שהימו את קרבנו בעיני עצמנו ובעיני העולם — כי אם גם האחוז שלהם שניצל למעשה הוא רב יותר.

זעירים מבחינת ממדיהם היו התחלות ההעפלה עד פרוץ מלחמת העולם, מעין גישושים ונסיונות. ודוקא ערב המלחמה נתרקמו תכניות רציניות למדי להרחבת הזרם. המלחמה שמה קץ לרובן של התכניות האלה, ומפעל ההעפלה נאלץ לבקש דרכי פעולה חדשים בהתאם למסיבות המלחמה.

למן סיום המלחמה ואילך הלך זרם ההעפלה הלך וגאה:

בשנת 1945 הלכו בדרך ההעפלה כ-4,400 נפש
בשנת 1946 הלכו בדרך ההעפלה כ-23,000 נפש
בשנת 1947 הלכו בדרך ההעפלה כ-44,100 נפש
ותכניות נוספות בממדים גדלים והולכים, נרקמו לקראת הבאות.

עם יסוד המדינה ופתיחת שערי הארץ הופנתה העליה לדרך רחבה וחדשה. לא עוד בהסתר כי אם בגלוי ולעין השמש יבואו גידחי ישראל מארבע כנפות הגולה אל מולדתם המצפה לקבלם.

מפעל ההעפלה השיג את חצי מבוקשו: שערי הארץ נפתחו. גם תרם את חלקו, בצד דרכי המאבק האחרים, לפתיחת השערים וליסוד המדינה.

פירותיה של ההעפלה

לא רק בדרך בלתי אמצעית מילאה תנועת ההעפלה את שליחותה. היא לא רק סייעה לקשירת כמה וכמה קשרים מדיניים, מועילים ופזריים, במערב אירופה ומזרחה, אשר ספק אם היינו מגיעים אליהם בדרך אחרת. אגב הפעולה החיה היא גם דחפה קדימה כמה מפעלים בעלי ערך קיים.

א. ההעפלה היא שהניפה בתנופה רצינית את מפעל הימאות העברית קדימה. הנסיון וההעפלה של אנשי ההעפלה, הימאים והאלחוטאים, לא אבדו לריק. נסיונות הימאות העברית המצומצמים, הזעירים, למודייהכשלונות, קיבלו בבת אחת תנופה חדשה. מפעל ההעפלה הוא גם שהוריש את ציו — ובהן גם ספינות בעלות ערך — לצי המסחרי, לצי העליה. אניות העפלה, הקורבנות «וג'בוד» ו«הגנה» הן שהניחו, כידוע, גם יסוד לראשית ציינו המלחמתי.

ב. גם ההתחלות הזעירות של העליה באויר לא עלו בתוהו; הנסיון והקשרים שימשו לפיתוח קשרינו האוויריים — לתעבורת עולים ומשאות ולרכישת כלי-טיס.

ג. ואולם — וזאת רצוני להדגיש — אין לתאר את ביצוע מפעלי הצידוד של צבאנו בשנה הקריטית האחרונה (צידוד, שבו היינו תלויים לחיים ולמוות; כן: לחיים ולמוות!) מבלי הנסיון, הקשרים, התחבולות, ואמצעי התחבורה השונים שהיו לרשותנו אך ורק כתולדה ממפעל ההעפלה בשנים האחרונות.

זאת בעבר. וכלפי העתיד. אילו זכה מפעל ההעפלה, שהרוח אשר הבריחה את המוני המעפילים ואת פעילי ההעפלה, רוחם הבלתי נרתעת של אנשים ונשים אשר אחת תחליטו לפרוץ דרכם לחירות ויהימה — רוחו של דוד בקומו על גלית; אילו זכה, שהרוח הזאת — בטהרתה — תוסיף לחיות בדור הצעיר בארץ — והיה זה אולי עיקר שכרו של המפעל.

ההעפלה במספרים

להלן, פירוט כל אוניות המעפילים הבלתי ליגאליות שהגיעו לחופי ארץ-ישראל, מאז הופעתה של „ולוס“ ביולי 1934 ועד להקמת מדינת ישראל. הרשימות הנ"ל הועתקו מארכיונו הפרטי של מר שאול אביגור, מי שעמד שנים רבות בראש „המוסד לעליה ב“.
(ראה רשימה על ההעפלה בע' מס. 111).

טבלה א': אוניות המעפילים מינואר 1938 עד פרוץ המלחמה

מספר המעפילים	שם הכלי	תאריך	מספר המעפילים	שם הכלי	תאריך
408	"	אפריל			1938
337	"				ינואר
400	"	מאי	65	פוסידון	אפריל
377	קולורדו	יוני	128	ארטימיזיה	מאי
377	"	יולי	65	פוסידון	יולי
400	דורה	אוגוסט	157	ארטימיזיה	נובמבר
470	אסימי ¹		715	300	אטראטו
4217	מברית ²				1939
4932	ס ה " כ		300	אטראטו	ינואר
700	שני הולוסים [יולי 1934 — „ולוס“ א'] כ"ו	1934	300	"	פברואר
	איש.		378	"	מרץ

¹ אורגנה ע"י הציונים הכלליים.
² חלק ממעפילי Katina שאורגנה ע"י הריוניוסטים וברית טרומפלדור.

טבלה ב': אוניות המעפילים בשנים 1939—1944

סה"כ	מארצות המזרח	מספר	שם הכלי	תאריך
1189	—	1189	טיגריס	3.9.40
728	—	728	הילדה	29.1.40
800	—	800	דארין	19.3.41
395	395			9.12.42
1331	1019	312	מיון	1943
1823	1293	530	"	1944
239		239	מילכה א'	מרץ
		224	מריצה א'	אפריל
517		273	מילכה ב'	מאי
318		318	מריצה ב'	יולי
735		735	קזבק	
		308	מריצה	
		410	בולבול	אוגוסט
1097		379	מפקורה ¹	נובמבר
547		547	צלח-אדין	דצמבר
958		958	טאורוס	
10677	2707	7970		

¹ טובעה בים השחור ע"י צוללת גרמנית.

טבלה ג': אוניות המעפילים בשנים 1945—1948

הגיעה (+) או (-) נתפסה	תאריך בוא ארצה	חט' המעפילים	ה פ ש ם	הגיעה (+) או (-) נתפסה	תאריך בוא ארצה	מס' המעפילים	ה ש ם
+	3.12.47	172	הפורצים ⁽²⁰⁾	+	29.8.45	35	דלין
-	23.12.47	850	לא תפחידוני	+	9.45	80	גטונו א'
-	29.12.47	698	29 בנובמבר 47	+	9.45	171	פטרן א'
-	31.12.47	15376	קיבוץ גלויות ⁽²¹⁾	+	9.45	40	גבריאלה (הלני)
-	31.12.47	15376	עצמאות	+	10.45	73	גטונו ב'
-	1.1.48	532	האומות-המאוחדות ⁽²²⁾	+	10.45	174	פטרן ב.
	1.2.48	274	ל"ה ⁽²³⁾	-+	11.45	211	ב. כצנלסון ⁽¹⁾
	12.2.48	670	ירושלים הנצורה ⁽²⁴⁾	-+	12.45	252	חנה שנס ⁽²⁾
	20.2.48	699	לקוממיות ⁽²⁵⁾	-	17.1.46	900	א. סרני
	28.2.48	1002	בונים ולוחמים ⁽²⁶⁾	-	24.3.46	243	וינגייט
	28.3.48	769	יחיעם ⁽²⁷⁾	-	27.3.46	746	תלחי
	12.4.48	798	טירת-צבי ⁽²⁸⁾	-+	5.46	1014	דב הוז ⁽³⁾
	24.4.48	782	משמרה-עמק ⁽²⁹⁾	-	13.5.46	1663	אליהו גולומב
	26.4.48	550	נהשון ⁽³⁰⁾	-	8.6.46	462	מכס נורדוי
	17.5.48	188	נצחון ⁽³¹⁾	-	25.6.46	1290	הביבה רייק ⁽⁴⁾
	17.5.48	230	מדינת ישראל ⁽³²⁾	-	2.7.46	1060	וג'בווד
	29.5.48	706	קרב עמק-אילון ⁽³³⁾	-	28.7.46	2678	ביריה ⁽⁵⁾
				-	31.7.46	510	הגנה
				-	12.8.46	754	החיל העברי
				-	12.8.46	530	יגור ⁽⁶⁾
				-	14.8.46	601	הנריטה סולד ⁽⁷⁾
				-	15.8.46	790	כתריאל יפה
				+	15.16.8.46	183	כ"ג
				-	2.9.46	1024	עמירם שוחט
				-	21.9.46	625	ארבע חריות ⁽⁸⁾
				-	21.10.46	819	פלמ"ח
				-	31.10.46	1252	ברכה פולד ⁽⁹⁾
				-	26.11.46	3854	לטרון
				-	12.46	790	המרי העברי ⁽¹⁰⁾
				-	9.2.47	647	(כנסת-ישראל)
				-	16.2.47	795	רפיח ⁽¹¹⁾
				-	27.2.47	1348	לנגב
				-+	12.3.47	835	חרות
				-	29.3.47	1568	יובל (חיים ארלוזורוב) ⁽¹²⁾
				-	14.4.47	2620	שבתאי (שושנה) ⁽¹³⁾
				-	22.4.47	765	פטריה-מולדת
				-	16.5.47	1411	ת. הרצל ⁽¹⁴⁾
				-	23.5.47	1457	שאר-ישוב ⁽¹⁵⁾
				-	31.5.47	430	התקוה
				-	18.7.47	4554	מורדי-הגטאות
				-	28.7.47	411	יהודה הלוי
				-	28.7.47	690	(¹⁶ Exodus 1947)
				-	27.9.47	434	שיבת-ציון
				-	2.10.47	2664	י"ד גבורי אכזיב
				-	2.10.47	1388	אף על פי כן
				-+	16.11.47	182	מדינת היהודים ⁽¹⁷⁾
				-	16.11.47	812	גאולה ⁽¹⁸⁾
				-			עליה ⁽¹⁹⁾
				-			קדימה

1) כ-200 מעפילים ירדו בשלום, יתרום והספינה נתפסה.
 2) המעפילים הורדו. הספינה עלתה על שרטון ונתפשה.
 3) פרשת ספציה.
 4) צרוף שתים (חביבה+רפי).
 5) העברה מ"הגנה".
 6) מספינה זו ואילך מוגלים המעפילים לקפריסין.
 7) צרוף שתים.
 8) צרוף שתים (פטר).
 9) צרוף שתים (פטר).
 10) צרוף שתים (הועלו עליה אנשי הקדישה).
 11) עלתה על שרטון הסירינה ונחבלה. 10 נעדרים.
 12) צרוף מאבינועם - 664 + מבנימין 684 = 1348.
 13) צרוף שתים (פטר): כ-420 הצליחו לחמוק ארצה.
 14) מהם 1243 מפלה + 1377 מקוסטא.
 15) צרוף שתים (פטר).
 16) שולחו להמבורג.
 17) מהם 104 חולים ופצועים נשלחו לעטלית.
 18) (המספר הכללי הוא 1388) מהם 41 חולים ופצועים נשלחו לעטלית.
 19) היא פטר. המעפילים חמקו. הכלי עלה על שרטון.
 20) 122 מסידיני + 50 מאטלס.
 21) מהם 410 מברוך ויתרום מאגמי.
 22) הכל חמקו בנהריה פרט ל-79 מעפילים ועשרות בני נהריה שנאסרו ע"י הצבא והועברו לקריה-שמואל - למעצר.
 23) מאיטליה.
 24) מאיטליה.
 25) מצרפת.
 26) מיוגוסלביה.
 27) מאיטליה-צרפת.
 28) מאיטליה.
 29) מאיטליה.
 30) מצרפת.
 31) מאיטליה.
 32) מאיטליה.
 33) מאיטליה.

טבלה ד': אוניות מעפילים שאורגנו לא
 ע"י "המוסד"

הגיעה או נתפסה	תאריך בואה ארצה	מס' המעפילים	ה ש ם
—	8.3.47	624	אבריל בן-הכס (1)
	23.6.48	?	אלטלנה (2)

(2) הביאה נשק. הועלתה באש בתותחי צה"ל.
 (1) ע"י פ. ברגסון.

טבלה ה': האוניות שהובאו על-ידי
 הרביזיוניסטים (לפי העתון The Answer
 מיום 14.3.47)

מס' המעפילים	ה ש ם
500	Artemis
300	Draga
400	Ali
750	Kiefa
250	Dalfa
650	Katina
750	Astir
800	Parita
1200	Naomi Julia
2400	Sakarya

סה"כ 8,000